

VIII З'їзд Асоціації ендокринологів України: дискусійні питання ендокринної патології

20–22 жовтня 2014 р. в конгрес-холі «Президент-готелю» у Києві відбувся VIII З'їзд Асоціації ендокринологів України, організований Національною академією медичних наук (НАМН) України, Міністерством охорони здоров'я (МОЗ) України, Асоціацією ендокринологів України та ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин імені В.П. Комісаренка НАМН України». Ця без перебільшення значима подія для медичної громадськості проходила напередодні 50-річчя з дня створення Інституту та об'єднала сотні делегатів не лише з різних регіонів України, а й з близького та далекого зарубіжжя. У рамках наукової програми З'їзду розглянуто ряд актуальних питань фундаментальної та клінічної ендокринології на сучасному етапі: інноваційні технології в діагностиці, профілактиці та лікуванні найпоширеніших ендокринних захворювань, сучасні наукові уявлення щодо етіопатогенезу цукрового діабету (ЦД) та його ускладнень, ураження серцево-судинної системи при ЦД, діабетична ретинопатія, діабетична нефропатія, патологія щитовидної залози, загальна ендокринна патологія, дитяча ендокринологія, репродуктивна ендокринологія, ендокринна хірургія та ін. Незважаючи на досить напружений графік, організаторами заходу проведена значна робота щодо виконання поставлених перед З'їздом цілей та завдань.

У вітальному виступі президент НАМН України, академік **Андрій Сердюк** зазначив, що зібрання ендокринологічної спільноти відбувається у дуже непростий для держави час. Одне із найважливіших завдань розбудови демократичного суспільства — забезпечення здоров'я громадян, і медицина — вагомий чинник досягнення цієї мети. Сучасну медицину неможливо уявити без наукового супроводу, здійснення фундаментальних та прикладних наукових досліджень, тому досить важливим є те, що Асоціація ендокринологів України об'єднує як науковців, так і велику спільноту лікарів-ендокринологів, активно співпрацює з колегами із багатьох країн світу та інтегрована в європейські й міжнародні співтовариства. НАМН України має всі підстави пишатися тим, що в її складі такі всесвітньо відомі заклади, як ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин імені В.П. Комісаренка НАМН України» та ДУ «Інститут проблем ендокринної патології імені В.Я. Данилевського НАМН України», які мають славнозвісну історію та зробили вагомий внесок у розвиток ендокринологічної науки, надання спеціалізованої допомоги населенню України та підготовку науково-педагогічних кадрів. Також А. Сердюк поділився думками стосовно професійного регулювання медичної діяльності й зазначив, що на сьогодні НАМН та МОЗ України із залученням професійних медичних організацій готують правові пропозиції щодо нормативних і законодавчих актів про медичну професію та її самоврядування.

У вітальному виступі президент НАМН України, академік **Андрій Сердюк** зазначив, що зібрання ендокринологічної спільноти відбувається у дуже непростий для держави час. Одне із найважливіших завдань розбудови демократичного суспільства — забезпечення здоров'я громадян, і медицина — вагомий чинник досягнення цієї мети. Сучасну медицину неможливо уявити без наукового супроводу, здійснення фундаментальних та прикладних наукових досліджень, тому досить важливим є те, що Асоціація ендокринологів України об'єднує як науковців, так і велику спільноту лікарів-ендокринологів, активно співпрацює з колегами із багатьох країн світу та інтегрована в європейські й міжнародні співтовариства. НАМН України має всі підстави пишатися тим, що в її складі такі всесвітньо відомі заклади, як ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин імені В.П. Комісаренка НАМН України» та ДУ «Інститут проблем ендокринної патології імені В.Я. Данилевського НАМН України», які мають славнозвісну історію та зробили вагомий внесок у розвиток ендокринологічної науки, надання спеціалізованої допомоги населенню України та підготовку науково-педагогічних кадрів. Також А. Сердюк поділився думками стосовно професійного регулювання медичної діяльності й зазначив, що на сьогодні НАМН та МОЗ України із залученням професійних медичних організацій готують правові пропозиції щодо нормативних і законодавчих актів про медичну професію та її самоврядування.

Світлана Хотіна, директор Департаменту медичної допомоги МОЗ України, висловила щирі вітання та побажання подальшої успішної праці, відзначивши, що, незважаючи на потужну науковську складову, без плідної роботи лікарів-ендокринологів на місцях неможливо було втілити всі задуми та наміри щодо покращення якості надання ендокринологічної допомоги.

без плідної роботи лікарів-ендокринологів на місцях неможливо було втілити всі задуми та наміри щодо покращення якості надання ендокринологічної допомоги.

Розпочинаючи пленарне засідання, президент Асоціації ендокринологів України, академік НАМН України, директор ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин імені В.П. Комісаренка

НАМН України», доктор медичних наук, професор **Микола Тронько** представив сучасний стан і перспективи розвитку фундаментальної та клінічної ендокринології в Україні на 2015–2020 рр. Він відзначив, що, на превеликий жаль, в останні роки в Україні дещо зменшився саме сектор фундаментальних досліджень в ендокринології. Це зумовлено об'єктивними та суб'єктивними причинами: непроста ситуація в країні, проблеми фінансування та матеріально-технічного забезпечення. Необхідне розуміння того, що лише поєднання фундаментальної та прикладної науки сприятиме розвитку медицини і зокрема ендокринології. Тому слід визначити найбільш пріоритетні напрями і саме на них сконцентрувати свої зусилля та фінансовий супровід.

Висвітлюючи перспективні напрями розвитку ендокринології, доповідач зупинився на деяких результатах фундаментальних досліджень, отриманих у наукових закладах України. Так, в ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин імені В.П. Комісаренка НАМН України» вже протягом багатьох років зусилля науковців спрямовані на вивчення регуляції функції надниркових залоз та встановлення основних етапів внутрішньоклітинного перенесення сигналів низки регуляторів адренкортикальної функції. Тривалий час регуляція активності кори надниркових залоз зводилася до її стимуляції кортикотропіном і ангіотензином II. Результати, отримані в дослідженні внутрішньоклітинних шляхів реалізації дії гормонів, свідчать, що іони калію, прогестин, естрогени також мають важливе значення за умов норми та патології. Цікавий результат отримано при визначенні експресії мРНК рецепторної тирозинкінази методом зворотної транскрипції та полімеразно-ланцюгової реакції, що дозволяє проводити диференціальну діагностику доброякісних і злоякісних пухлин надниркових залоз. Застосування цього методу перспективне для діагностики карциноми адренкортикальної тканини. Крім того, інгібітори тирозинкінази на сьогодні розглядають як дуже перспективні канцеростатичні препарати.

Вивчення молекулярно-біологічних особливостей радіогенного раку щитовидної залози (РЩЗ), захворюваність на який різко зростає в Україні після аварії на Чорнобильській АЕС, є однією з найбільш пріоритетних фундаментальних проблем сьогодення. Так, за словами доповідача, перспективною у вивченні канцерогенезу щитовидної залози є реалізація спільно із провідними фахівцями США затвердженої у вересні поточного року унікальної програми в галузі молекулярної генетики, що передбачає широко-

масштабні повногеномні дослідження радіогенних папілярних тиреоїдних карцином, видалених у постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, порівняно зі спорадичним раком у осіб, народжених після аварії. Проведення таких досліджень сприятиме пошуку нових маркерів онкологічної патології, а також розширенню можливостей в оцінці ризику розвитку РЩЗ ще до клінічної маніфестації захворювання.

Пошук та впровадження у клінічну практику нових високоєфективних сполук для лікування при пухлинах залоз внутрішньої секреції також є одними з найважливіших завдань клінічної ендокринології. Зокрема разом з японськими колегами розроблено новий підхід до лікування анапластичного РЩЗ, що базується на фундаментальних дослідженнях інгібіторів клітинного циклу — таксанів, які виявили, що клітини фолікулярного, особливо анапластичного РЩЗ, чутливі до цих сполук. Крім того, підкреслимо, що таксани впливають лише на пухлинні клітини, не ушкоджуючи здорових.

Також у доповіді розглянуто такі важливі напрями патофізіологічних досліджень, як експериментальна терапія методом трансплантації ендокринних органів, тканин і клітин та застосування генної терапії і стовбурних клітин у лікуванні при ендокринних захворюваннях. Так, разом з Інститутом молекулярної біології та генетики НАМН України на моделі ЦД у тварин розпочато експериментальні дослідження щодо застосування генної терапії, яка забезпечить синтез інсуліну в неспецифічних здорових клітинах. Мета цієї роботи — дослідження ефекту генно-терапевтичної корекції дефіциту інсуліну за рахунок введення в організм молекулярної конструкції з функціонально активним геном препроінсуліну людини. Через 1 тиждень після введення гена препроінсуліну спостерігали зниження рівня глюкози в крові. Отже, одержані результати свідчать про регресію гіперглікемії після одноразової генно-терапевтичної корекції дефіциту інсуліну

в експериментальних тварин із ЦД та дають сподівання щодо можливості у майбутньому ефективного лікування ЦД за допомогою генної терапії.

Доповідач також приділив увагу досить широкому спектру питань і проблем клінічної ендокринології: захворюваності та поширеності ЦД в Україні та світі, проблемам ожиріння, ускладнень серцево-судинної системи при ЦД та ряду інших.

Професор **Борис Маньковський**, член-кореспондент НАМН України, завідувач кафедри діабетології Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика, розповів про пер-

спективи розвитку ендокринологічної служби в Україні та актуальні проблеми ендокринологічної допомоги. У своїй доповіді він розкрив основні проблеми надання допомоги хворим на ЦД, а саме: пізні виявлення ЦД 2-го типу; пізня інтенсифікація лікування, у тому числі несвоєчасне призначення інсулінотерапії хворим на ЦД 2-го типу; побічні явища інтенсивної терапії (гіпоглікемія, збільшення маси тіла, кардіоваскулярні ризики); низька прихильність до лікування; недостатне охоплення освітніми програмами; недостатня кількість лікарів-ендокринологів (діабетологів); недостатність часу, що приділяють на візит пацієнта у поліклініці; недостатня грамотність сімейних лікарів; недостатнє залучення медсестринського персоналу до навчання пацієнтів; недостатнє охоплення скринінгом на глікозильований гемоглобін у регіонах; тендерний характер забезпечення інсуліном; штучні бар'єри при призначенні інсуліну та виборі адекватного методу гіпоглікемічної терапії; відсутність достовірної інформації щодо частоти розвитку ускладнень ЦД та реальні показники смертності цих пацієнтів.

Підводячи підсумок доповіді, Б. Маньковський представив своє бачення невідкладних завдань, що стоять перед ендокринологічною службою:

- покращення діагностики ЦД 2-го типу;
- введення системи реімбурсації в забезпеченні інсуліном хворих на ЦД;
- усунення адміністративних бар'єрів при виборі оптимальних індивідуалізованих методів терапії лікарем;
- створення системи референтного ціноутворення;
- організація системи навчання хворих;
- забезпечення можливості самоконтролю захворювання;
- проведення скринінгу на виявлення ранніх стадій діабетичної нефропатії;
- створення мережі подіатричних кабінетів (кабінетів діабетичної стопи);
- забезпечення контролю ЦД на підставі визначення глікозильованого гемоглобіну 2–4 рази на рік;
- поліпшення можливості замісної ниркової терапії та трансплантації нирки у хворих на ЦД.

Про роль фундаментальних досліджень у прогресі діагностики, лікування та профілактики ендокринної патології йшлося у доповіді **Олени Ковзун**, доктора біологічних наук, заступника директора

з наукової роботи ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин імені В.П. Комісаренка НАМН України». Розпочинаючи виступ, О. Ковзун зазначила, що на сьогодні ендокринологія як наука неможливо уявити без взаємодії з такими дисциплінами, як хімія, молекулярна біологія, імунологія, і це дозволяє докорінно змінити уявлення щодо регуляції ендокринних залоз та інтегральної ролі гормонів у регуляції обміну речовин. Доповідач проаналізувала такі перспективні напрями сучасної фундаментальної ендокринології, як:

- молекулярний механізм дії гормонів, системи внутрішньоклітинної регуляції;
- патогенетичні аспекти генезу ЦД та інших ендокринних захворювань;
- інноваційні технології в лікуванні ЦД;
- пошук ефективних онкомаркерів і таргетна терапія шляхом блокування ланок сигнальних шляхів проліферативного спрямування в ендокринології.

Докладніше щодо підсумків та перспектив застосування новітніх технологій у лікуванні ЦД розповів **Геннадій Бутенко**, доктор медичних наук, академік НАМН України, директор ДУ «Інститут генетичної та регенеративної медицини НАМН України».

Він зазначив, що особлива увага на сьогодні приділяється можливості відновлення та заміщення втрачених функцій підшлункової залози не лише за рахунок інсуліну чи інших постійних метаболічних втручань, а й шляхом введення втрачених елементів, зокрема β-клітин підшлункової залози, із використанням для цього новітніх підходів щодо регенерації цих клітин із різних джерел.

У доповіді детально розглянуто класифікацію, можливості диференціації та регенеративний потенціал стовбурових клітин, можливості клітинної та тканинної терапії у пацієнтів із ЦД 1-го типу, проблеми трансплантації підшлункової залози та панкреатичних острівців, стратегії отримання β-клітин зі стовбурових клітин або клітин-попередників. На думку Г. Бутенка, сьогодні за допомогою різних маніпуляцій вдається перетворити фактично будь-яку диференційовану клітину в індуковану плюрипотентну, з якої за допомогою різних впливів можна виростити клітину будь-якого типу. Можна припинити це повернення до диференціації на проміжному етапі, а потім змусити цю проміжну клітину перетворюватися в таку, яка необхідна.

Віталій Кордюм, доктор біологічних наук, академік НАМН України та член-кореспондент НАМН України, виступив з доповіддю щодо можливих шляхів реалізації фундаментальних досліджень інсулін-залежного ЦД.

Олександр Гук, кандидат медичних наук, завідувач відділення трансфеноїдальної нейрохірургії ДУ «Інститут нейрохірургії імені А.П. Ромоданова НАМН України», виступив із доповіддю «Акремегалія: сучасні методи діагностики та лікування. Нейрохірургічні аспекти», в якій розглянув такі

важливі аспекти, як: стан цієї проблеми в Україні, існуючі рекомендації з лікування пацієнтів з акремегалією, хірургічне лікування соматотропних аденом гіпофіза, перспективи передопераційного застосування аналогів соматостатину в лікуванні соматотропних аденом гіпофіза, сфери застосування аналогів соматостатину з погляду нейрохірурга, консервативне лікування агоністами допаміну, променева терапія, радіотерапія та радіохірургія аденом гіпофіза.

У рамках 3'їзду проведено ряд секційних засідань стосовно ЦД та його ускладнень, патології щитовидної залози та дитячої ендокринології.

Клініко-імунологічні механізми патогенезу ЦД 1-го типу як ключове вирішення проблеми доклінічної діагностики захворювання, розглянуті у доповіді **Вікторії Попової**, доктора медичних наук, провідного співробітника ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин імені В.П. Комісаренка НАМН України». Домінантна пріоритетність цієї патології зумовила збільшення кількості фундаментальних і прикладних досліджень, присвячених патогенезу ЦД 1-го типу, провідне місце серед яких належить проблемі вивчення імунологічних механізмів розвитку цього захворювання, доклінічної діагностики на різних стадіях його формування і розробки нових підходів до лікування.

У ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин імені В.П. Комісаренка НАМН України» сформульована концепція розвитку ЦД 1-го типу, яка полягає в тому, що період хронологічно наростаючих послідовних порушень різних ланок імунітету значно випереджає час клінічного дебюту захворювання, що може бути використано як маркери прогнозування характеру і тривалості доклінічної стадії розвитку захворювання. Визначення ЦД-асоційованих аутоантитіл стало обов'язковим протокольным етапом усіх авторитетних міжнародних реєстрів і проспективних багаточентрових програм з вивчення ЦД 1-го типу.

Доктор медичних наук, професор **Вікторія Полторац**, керівник експериментального відділу ДУ «Інститут проблем ендокринної патології ім. В.Я. Данилевського НАМН України», детально розглянула сучасні патогенетичні аспекти генезу ЦД 2-го типу та його судинних ускладнень як підґрунтя для оптимізації протидіабетичної терапії.

Сучасні можливості профілактики та дискусійні питання лікування при ЦД 1-го типу у своїй доповіді представила **Валерія Орленко**, кандидат медичних наук, завідувача науково-консультативним відділом амбулаторно-профілактичної допомоги хворим з ендокринними захворю-

ваннями ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин імені В.П. Комісаренка НАМН України».

Любов Соколова, старший науковий співробітник відділення клінічної діабетології ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин імені В.П. Комісаренка НАМН України», докладно зупинилася на аспектах вибору сучасних гіпоглікемічних препаратів у пацієнтів із серцево-судинною патологією та результатах деяких клінічних досліджень щодо застосування гіпоглікемічних препаратів у цих пацієнтів. Зокрема доповідачем виділено основні критерії вибору гіпоглікемічного препарату, а саме:

- ефективність;
- ступінь ризику розвитку гіпоглікемічних станів;
- вплив на масу тіла;
- мінімум побічних ефектів;
- адекватна вартість;
- кардіоваскулярна безпека.

Відповідно до вищевказаних критеріїв та на підставі існуючої доказової бази Л. Соколова розглянула ряд сучасних гіпоглікемічних препаратів для лікування при ЦД 2-го типу, основні «за» та «проти» щодо їх застосування у хворих із серцево-судинною патологією.

Великий блок обговорюваних тем стосувався патології щитовидної залози, про що свідчить широкий тематичний діапазон доповідей: «Епідеміологія, діагностика та лікування щитовидної залози в Україні», «Доброякісні новоутворення щитовидної залози. Дискусійні питання лікувально-діагностичного протоколу», «Вузли щитовидної залози: сучасна діагностика та клінічне ведення хворих», «Сучасна цитологічна діагностика новоутворень щитовидної залози», «Радіоїодтерапія раку щитовидної залози: 20 років спостережень», «Вплив радіоїодтерапії на стан імунної системи у хворих на рак щитовидної залози» та ін.

Також серед обговорюваних тем велика увага була приділена питанням дитячої ендокринології, а саме: сучасним підходам до діагностики та лікування діабетичної кардіопатії у дітей, особливостям перебігу ЦД у дитячому віці, сучасним технологіям у лікуванні при ЦД 1-го типу у дітей, проблемним питанням діагностики та лікування метаболічного синдрому у дітей, алгоритму обстеження та лікування підлітків із дифузним нетоксичним зобом та ін.

Три дні щільної роботи, обміну найціквішою професійною інформацією та досвідом, обговорення нових ідей і напрямків без сумніву стануть приводом для вдосконалення лікувально-профілактичних підходів та подальших науково-практичних дискусій.

*Сергій Боровик,
фото Сергія Бека*